

Отчет на Института за исторически изследвания при БАН за 2016 г.

1. ПРОБЛЕМАТИКА НА ИНСТИТУТА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

1.1. Преглед на изпълнението на целите /стратегическа и оперативни/, оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети съобразени с утвърдените през 2016 г. научни тематики

През 2016 г. Институтът за исторически изследвания продължи да осъществява основната си научна дейност в изследването на най-разнообразни теми от българското минало, както и в издирването, обработването и публикуването на извори за българската история. С тези си научни занимания Институтът се е утвърдил като водещ научен център в областта на историческата българистика. През изминалата година учените от Института са публикували 9 научни монографии, 5 тематични сборника и 3 сборника с документи, плюс участие в една колективна монография. Общият брой на научните публикации в реферирани от световната система за реферирание списания е 72, от които в издания с импакт фактор – 13. Публикациите в нереферираните сборници са 116. Или всичко заедно – монографии, сборници, публикации в реферирани и нереферирани издания прави цифрата 206. Това означава средно на учен от Института се падат по близо 4 публикации годишно, което, безспорно, е добър показател. Трудовете, дадени през година за печат, възлизат на 126. Публикациите са посветени на значими и актуални теми от българската и световната история, неразработени от българската и чуждата историографии. В традиционния стил на учените от Института изследванията са основани на използването на богат архивен и изворов материал, което не само е гаранция за научна коректност и добросъвестност, но и задава високи стандарти за цялата историческа гилдия в страната.

Като безспорен научен успех през годината трябва да се отбележи защитата на дисертационен труд за присъждане на научната степен „Доктор на историческите науки“ на Лизбет Любенова на тема: „Борис Охридски – последният български владика

в Македония“ и на Тамара Стоилова на тема: „Русия във века на просвещението и революцията. Имперски интереси и политика“. През годината, въз основа на хабилитационни трудове и за цялостна научна дейност, шестима колеги можаха да преминат в по-висока академична длъжност – Илияна Марчева стана професор, а Виолина Атанасова, Мария Колева, Мариана Малинова – Тиен, Васил Златарски и Петър Стоянович – доценти.

Научният и експертният потенциал на членовете на Института позволява да се предположи, че перспективите за развитието на основните научни тематики са добри и ще продължи осъществяването на активна научна дейност в тази насока. За 2017 г. звеното предвижда да бъде организатор на редица международни и национални форуми, посветени на значими годишнини от българската и световната история.

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020. Извършени дейности и постигнати резултати.

Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020, приета от 41 Народно събрание на 28 юли 2011 г. предвижда да се осъществят редица мерки за повишаване качеството на научните изследвания. Стратегията трябва да допринесе за превръщането на българското общество в общество на знанието. Именно на науката се определя водещата роля за постигането на главните цели, поставени от ръководните органи на Европейски съюз – издигане конкурентноспособността на европейската икономика, голяма трудова заетост, повишаване благосъстоянието на населението, увеличаване броя на високообразованите европейци.

Учените от Института за исторически изследвания са водени в своята дейност от твърдото убеждение, че развитието на фундаменталните научни знания пряко и косвено допринася за цялостното образователно и културно издигане на едно общество и по този начин съдейства за повишаването на общия жизнен стандарт на населението.

Несъмнено именно на Българската академия на науките като най-голяма и ръководна научна институция в страната и в частност на Института за исторически изследвания в качеството му на водещ център в областта на историческата

българистика, се пада определящата роля да допринесат за издигането качеството на научните изследвания. За учените от Института това означава да задълбочат степента на изследванията в анализа и синтеза и същевременно да разширят полето на своите изследователски търсения с нови значими за обществото и държавата теми.

Повишаването на качеството на историческите изследвания в областта на политическата, стопанската, социалната история би се отразило и върху друга много важна дейност, осъществявана от учени от Института – оказване на експертна помощ на различни институции на централната и местната власт при вземането на решения и провеждането на съответните политики. През годината членове на звеното предоставиха експертни консултантски услуги на различни министерства (на външните работи, на образованието, на културата, на транспорта), на БНБ, национални и регионални музеи, на просветно-образователни организации и др. Трябва обаче категорично да се отбележи, че в това отношение все още не се използва големия потенциал, който има Института. Освен че, държавните органи не се възползват в достатъчна степен от възможностите да се допитват до Института по въпроси относно определянето на позиции и дори политики в различни области на обществения ни живот, но и учените от своя страна, трябва да бъдат по-активни в представянето на своите експертни способности.

В сфера, в която Институтът може пряко да допринесе за повишаване на конкуретноспособността на българската икономика, е развитието на туризма. Редица учени от звеното със своите публикации, доклади на конференции и експертни становища позволиха да се разкрие в най-пълна степен голямото културно-историческо богатство на българските земи и да се използва за утвърждаването на България като водеща туристическа дестинация, както в рамките на Европейския съюз, така и в световен мащаб.

И през следващата 2017 звеното ще продължи да насочва основните усилия на своята научна дейност към изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания. Необходимо е Научният съвет на Института, както и отделните секции, да обсъдят възможностите, които Институтът може да предложи на държавните институции за успешното осъществяване през 2018 г. на българското председателство на Европейския съюз.

Но освен желанието и натрупаните знания, несъмнено за постигането на високите цели за повишаване на качеството на научната дейност, а оттам и на конкуретноспособността на икономиката, е необходимо по-съществено финансово подсигуряване на изследователската работа на учените в България. Трудовото възнаграждение на целия научен и административен състав на Института продължава да бъде на изключително ниско равнище, а при младите специалисти е под всякакви възможни представи за заплащане на научен труд. Очевидно е, че за да се създава по-качествен научен продукт са нужни по-сериозни инвестиции от страна на държавата, така както се предвижда в приетите от Европейския съюз документи.

1.3. Полза/ефект за обществото от извършените дейности по т. 1.3.

Задълбочените и сравнително многобройни изследвания на учените от Института и през тази година продължават в много голяма степен да допринасят за цялостното развитие на историческата наука в България. А историческата наука от всички хуманитарни науки е в най-голяма степен свързана с изграждането на националната идентичност, без която е немислимо развитието на никоя нация. България е страна с дълга история и богато културно наследство, които обаче трябва да се изследват, анализират и управляват по начин, който да съдейства за духовното и материалното развитие на българското общество. Разбира се, освен общите научни ползи, дейностите, осъществени от Института имат и съвсем пряк обществен ефект.

На първо място, разработването на нови теми и проблеми от българската и световната история позволява да се издигне качеството на образованието по история както на студентите от хуманитарните специалности, така и на учениците от българското училище, а също и да се повиши квалификацията на преподавателите във всички степени на българското образование. Може да се предполага с голяма доза сигурност, че много от изследванията на учените от Института ще залегнат в лекционните курсове във ВУЗ и ще влязат в научната литература, използвана от студентите за тяхната подготовка.

Също така, може да се очаква, че новите тези, адаптирани към нуждите на гимназиалното и прогимназиалното образование, ще намерят отражение и в предстоящото написване на учебниците по История и цивилизация.

През 2017 г. Институтът възнамерява да участва активно, съвместно с други Институты от системата на БАН, в изготвянето и въвеждането на някои иновативни средства в сферата на образованието.

Общите съвместни научни проекти с колеги от сродни институти в чужбина, допринасят в някаква степен за цялостното развитие на научния и културен обмен на България с държави като Унгария, Румъния, Македония, Китай, Чехия и Словакия.

От голямо значение за обществото бе и отбелязването на годишнини от важни събития от българската история, като например: 1 100 години от успението на св. Климент Охридски; 140 години от Априлското въстание, 100 г. от участието на България в Първата световна война. В тази връзка Институтът стана съорганизатор на международни и национални конференции, в които участваха голям брой изследователи от всички секции на Института. Този род дейности, пряко допринася за укрепването на националната идентичност на гражданите на Република България.

Със своите научни занимания върху културното наследство по българските земи много учени от Института съдействат за развитието на туристическата дейност и за оформянето на привлекателни за чуждестранните и българските граждани туристически дестинации.

Изхождайки от тезата, че поуките от историята съдействат за решаването и на актуалните проблеми, отговорно може да се заяви, че изследванията в областта на социалната и стопанската история, както и на международните отношения, пряко подпомагат държавните и обществените институции при изработването, провеждането и отстояването на определени политики и позиции по дадени държавни и обществени въпроси.

1.4.Взаимоотношения с институциите

Естеството на професионалните занимания на учените от Института за исторически изследвания при БАН дава възможност за участие в дейности, свързани

най-вече с национални културни институции и с някои правителствени и държавни органи. През годината бяха осъществени научни и културни прояви (конференции, изложби, чествания, представяне на книги.) с Министерство на външните работи, Министерство на културата, Министерство на образованието и науката, Държавна агенция „Архиви“, Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, УНИБит, Военна академия „Георги Раковски“; Македонския научен институт, с различни общини и музеи в страната. Участието на учени от Института допринесе, споменатите институции успешно да осъществят редица свои конкретни мероприятия.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. /относими към получаваната субсидия/

Значителен е броят на учените от Института, които участват в различни комисии, съвети, работни групи и други експертни структури, свързани с работата на правителствени и държавни институции. Представители от това научно звено на БАН членуват в експертни органи към Вице-президенството (гл. ас. Д. Валентинова), Министерския съвет (гл. ас. Р. Сечков), Министерството на образованието и науката (проф. И. Илиев, проф. В. Стоянов, доц. Бл. Нягулов, доц. С. Първева, доц. Д. Вачков, гл. ас. Р. Сечков), Министерството на транспорта и съобщенията (акад. Г. Марков), Министерство на външните работи (гл. ас. Сечков, гл. ас. Е. Кандиларов), Министерство на туризма (доц. Р. Чукова); БНБ (доц. Д. Вачков), ДА „Архиви“ (проф. Ил. Тодев, доц. Ил. Марчева), ДАБЧ (акад. Г. Марков, доц. Ал. Гребенаров). Членове на Института разработиха становища и експертни мнения, поискани от Министерство на образованието и науката (доц. С. Първева), Министерство на туризма (доц. Р. Чукова); БНБ (гл. ас. Д. Христов), национални и регионални музеи, бяха консултанти на документални филми (доц. Р. Стоянова).

Учени от Института участват и в ръководните органи на международни научни комисии. Акад. Г. Марков е съпредседател на Комисията на историците от Република

България и Руската федерация, а проф. Ил. Марчева – научен секретар от българска страна. Проф. В. Стоянов и доц. П. Пейковска са в ръководството на Българо-унгарската историческа комисия.

Представители на Института са включени в Управителните и Научните съвети на научни институции извън системата на БАН: Македонския научен институт (акад. Г. Марков, доц. А. Гребенаров, гл. ас. Г. Георгиев, гл. ас. В. Стоянова, д-р В. Милачков), Тракийския научен институт (проф. И. Тодев, гл. ас. В. Стоянова), Добруджанския научен институт (д-р В. Милачков), Националния военен университет Велико Търново (акад. Г. Марков), Института за изследване на близкото минало (доц. Даниел Вачков), Комисията по история на Югоизточна Европа към „Pro Oriente” – Виена (проф. В. Стянов) фондация „Шарл дьо Гол“ (доц. Хр. Милков).

Над 20 са учените от Института, които участват в редакционните колегии на реномирани български периодични научни издания Bulgarian Historical review, Списание на БАН, Исторически преглед, Историческо бъдеще, Родознание/Genealogia, Македонски преглед, История, Mediaevalia, Исторически архив, Наука. Общата равностметка по отношение на експертната дейност е твърде положителна – 31 представители от Института са участвали в работата на 49 експертни органи (в тази група влизат и Научните журита и редколегиите на списания) в и извън системата на БАН и са направили 77 рецензии, писмени становища, мнения и оценки по различни научни, образователни и други, касаещи държавата и обществото въпроси.

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр. – до три най-значими проекти

През 2016 г. Институтът за исторически изследвания не работи по проекти с външно (по отношение на БАН) финансиране. Външни средства са постъпили от Министерство на отбраната и от Министерство на културата за издаване на сборници и организиране на изложба. Има един проект, който е по Фонд „Научни изследвания“ и всички останали, по които звеното е водеща организация са бюджетни. Трябва да се

отбележи, че в това отношение Институтът изостава значително спрямо други научни институции в България и е необходимо да се положат сериозни усилия от страна на ръководството и от всички членове на звеното за осигуряване на външно финансиране на изследователските проекти.

2. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2016 Г.

Научноизследователският процес в Института за исторически изследвания е организиран на проектния принцип и затова усилията на учените от звеното като цяло са насочени към успешното изпълнение на проектите, подчинени на основните научни тематики и към реализирането на получения от тях научен продукт.

И през 2016 г. Институтът не успя да разшири своето участие с проекти, подкрепени от ФНИ. В момента се изпълнява само един изследователски проект по тази линия на тема „Историческа демография на българските общности в Македония и Украйна (края на XIX до средата на XXв.). Статистически анализ“, чийто ръководител е гл. ас. д-р Станислава Стойчева. Със средства на фонда се подкрепя и излизането на две научни списания, които се издават от Института (BHR) или сътрудници от Института заемат водещо място в редакционните му органи (Македонски преглед). Като цяло обаче, трябва да се отбележи, че е необходимо учените от звеното да проявят по-голяма активност в търсенето на финансова подкрепа от Фонда, отговаряща адекватно на значимостта на изследваните от тях теми.

Отделни учени Института работят по някои международни и национални проекти, по които Институтът не е водеща организация. Доц. д-р М. Малинова – Тиен работи по международен проект *The Chinese civilization and world civilizations - interactions and comparisons*. Гл. ас. д-р Д. Динева участва в Международен научен проект на тема: *"East Central European Migrations during the Cold War"*, в който са включени изследователи от над 10 страни, а гл. ас. Ев. Кандиларов в - *"Establishment of a Combined Education and Research System for Root-taking and Spreading of Korean Studies in Eastern Europe"*. Доц. Р. Стоянова, доц. Л. Любенова, гл. ас. Е. Кандиларов са членове на външни за Института проекти към ФНИ. Доц. Л. Любенова, доц. Р. Чукова, доц. А. Гребенаров, доц. П. Пейковска, доц. Д. Вачков и гл. ас. Л. Соленкова продължават

работа по проекта на МОН „Студентски практики“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. Гл. ас. д-р Р. Сечков участва в два проекта към Министерство на външните работи, на един от които е и ръководител.

През тази отчетна година Институтът успя да се включи в Програмата за подпомагане на млади учени на БАН. Бяха одобрени и финансово подкрепени изследователски проекти на гл. ас. д-р Ал. Стрезова с научен ръководител доц. Р. Стоянова и докторант Венелин Михайлов с научен ръководител проф. И. Марчева.

През 2016 г. в Института се работи и по 5 проекта по линия на ЕБР, които ще бъдат по-подробно представени в частта на доклада, посветена на международното сътрудничество. Освен това колеги участват и самостоятелно към проекти на ЕБР други звена от БАН (доц. О. Тодорова и доц. Б. Нягулов).

Наред с тази дейност сътрудници от звеното през 2016 г. разработваха общо 19 индивидуални и колективни проекти (без тези по ЕБР), финансирани от бюджета. Всичките проекти са одобрени и контролирани от Научния съвет на Института и разглеждат значими теми от българската и световната история. През отчетния период успешно приключиха 3 проекти, част от които завършиха с подготвянето на монографични изследвания или тематични сборници, а по линия на текущите проекти излязоха студии и статии, публикувани в авторитетни научни списания.

В сравнение с миналата и през тази година броят на проектите по бюджетната субсидия намалява, като най-вече това е вследствие на увеличаване на колективните проекти. Тази тенденция може да се разглежда като положителна, тъй като подобни проекти позволяват да се изследват по-крупни и мащабни теми, изискващи познания в най-разнообразни области, които могат да бъдат предоставени само един по-голям кръг от специалисти. Положителен е и фактът, че много колеги участват в повече от един колективен проект, което също е показателно за разширяване на техните научни интереси и сфери на изследователска дейност. През тази година успешно приключи с издаването на документален сборник колективният проект „Българите и голямата война“, в който участваха учени от четири секции на Института. Активна дейност се осъществи и по двата колективни институтски проекта с международно участие : Модерните нации и ролята на елитите за тяхното формиране и развитие. Научен ръководител доц. дин Тамара Стоилова и Външни миграции в България, XIX-XXI в. :

историко-демографски, социално-антропологически и етнокултурни аспекти. 2015-2017 г. Научен ръководител доц. д.и.н. П. Пейковска. По линията на втория проект бяха организирани две международни конференции и започна подготовка за издаване на тематични сборници. Тази инициатива засега се очертава като успешен опит да се компенсира хроничният недостиг на финансов ресурс в Академията и като се използват развитите съвременни средства за комуникации, да се осъществят изследвания с участието и на чуждестранни учени, без необходимостта от установяване на преки срещи. Това е и начин Институтът да разшири своите международни връзки и да стане разпознаваем сред по-широк кръг от европейските изследователи.

През 2016 г. Институтът за исторически изследвания разви и активна публикаторска дейност. Броят на публикациите на учените от звеното, излезли от печат в издания от световната система за реферирание, индексирание и оценяване е 72, което е близко постижение до рекорда, постигнат през 2015 (86) и доста превишава тези от 2014 (47). Предадените през годината за печат в индексирани издания са 48, което е по-малко, но не с много, от тези през миналата година (56).

Значим е броят на публикациите на изследователите от Института в различни тематични сборници, материали от конференции и други издания, невключени в световната система за реферирание, индексирание и оценяване. В тази група излезлите от печат през годината са 116, което е сравнимо с тези от 2015 (126), а предадени за печат са 72 (83 за 2015).

От огромно значение за работата, както на Института, така и на отделния изследовател, е издаването на монографичен труд или сборник. През 2015 г. учените от звеното са издали или участвали в изготвянето общо на 18 книги – 9 монографични изследвания, 1 колективна монография, 5 тематични сборника и 3 документални сборника:

Монографични изследвания:

Весела Трайкова-Алшади. Ранното християнство, Юстиниан и Юстиниана Прима. Извори, историческа памет и нейната употреба. София, 2016, ISBN: 978-954-9670-22-6, 372 стр.

На вниманието на читателя се предлага опит за преосмисляне проблема за архиепископията Юстиниана Прима, учредена от Юстиниан Велики в префектура Източен Илирик през VI век, както и връзката ѝ с ранното християнство на Балканите. Поставените въпроси се разглеждат в контекста на политиката на императора, на спецификата на местните църкви в Илирик, основани от ап. Павел и на съперничеството между църквите в Рим и Константинопол в борбата за овладяване на илирийските диоцези. Изследвани са мотивите, ръководили Юстиниан при учредяването на архиепископията, нейния характер, както и причините за скорошното ѝ разтуряне.

Търсят се проекциите на Юстиниана Прима в идейно отношение през следващите векове, както и отговор на въпроса: „Кои са реалните наследници на Първа Юстиниана?“, а също така и има ли зад събитийната реалност и друг – духовен подтекст и послание към поколенията.

Специално внимание се отделя на някои извори, дадени за пръв път в български превод, отнасящи се до личността и делото на самия Юстиниан и неговата религиозна политика.

Разглежда се и проблемът за ранното християнство и корените му в хилядолетните мистериални местни култове, както и естеството на конфликта между това християнство и официализиращите се църкви в Рим и Константинопол. Търсят се причините за изкривяването на Христовото Слово и подмяната на основни негови положения с неверни тези, като се разглеждат и някои примери в това отношение и някои умишлено вкарани погрешни тези, силно деформиращи Словото на Спасителя.

Прилага се и илюстративен материал, свидетелстващ за характера на църквите от последованието на ап. Павел и родството им с мистериалната местна култура от миналото.

Накрая в един Послеслов се прави опит за излагане на някои разсъждения на автора по посока на смяна на парадигмата на изследване на човека и неговите общества в един по-широк и многопластов контекст. Тази нужда е провокирана от комплексността на темата. При това в тази тема се намесват и едни други измерения от по-висш порядък.

Тамара Стоилова. Раждането на един град. Херсон: олицетворение на руския стремеж към южните морета. С., ДиоМира, 2016. 116 с. ISBN : 978-954-2977-31-5

Изследването е разказ за началото на Херсон, град-крепост на Днепър, олицетворение на порасналите възможности, а заедно с тях и на амбициите, които уточняват стратегическите цели в южното направление на руската политика в края на XVIII век. Монографията представя Херсон като стратегическо място, строежа на крепостта и града, на корабостроителницата и на корабите, които поставят началото на руския черноморски флот. Специално място е отделено на заселването на Херсон с колонисти от Южна Европа, на трудностите свързани с корабоплаването и търговията, със заразните болести в нездравословния климат в блатистата околност. Отделено е място и на впечатленията, които градът, крепостта, флотът и армията правят на преминаващите и постоянно живеещите в Херсон чужденци. Монографията е разработена на основата на архивни и публикувани документи, взета са предвид и съществуващите изследвания по темата.

ИСТОРИЯ НА БАТАК. Второ преработено и допълнено издание. Автори: *София СТАНКОВА, Ангел Н. НИКОЛОВ, Янко Г. ЯНЕВ, Илия ТОДЕВ, Ангел П. ЧАУШЕВ, Рачко ПОПОВ, Георги Н. СТОЙЧЕВ.* Ред. *Ил. Тодев.* Батак, 2016, 519, стр. + илюстр.

Книгата представя историята на Батак от основаването на града до 1989. Състои се от 9 глави (ГЕОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА; ПРЕДИСТОРИЯ, ОСНОВАВАНЕ И НАСЕЛЕНИЕ; БАТАК ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО; БАТАК В АПРИЛСКОТО ВЪСТАНИЕ; ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО НАЧАЛОТО НА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА; РАЗВИТИЕ МЕЖДУ ПЪРВАТА И ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА; БАТАК ДНЕС; БИТ И ДУШЕВНОСТ; АРХИТЕКТУРА), предговор (автор Ил. Тодев) и библиография (съставена от Д. Вичкова).

Първото издание отдавна е изчерпано, а то и не блестеше с особени полиграфически качества. Така че настоящото второ издание беше една необходимост, на която 140-годишнината на Априлското въстание помогна да се прояви по доста спешен начин.

За второто издание частите „Предистория, основаване и население” и „Батак в Априлското въстание” бяха прегледани от техните автори, като първата беше преработена и допълнена. В останалите части бяха само поправени забелязаните грешки, като частта „Батак днес”, бидейки историческа, беше поставена преди „Бит и душевност” и „Архитектура”, които са съответно етнологика и изкуствоведска. Накрая бе добавена и една „Библиография”. Добавен бе и предговор към второто издание. Илюстрациите бяха предоставени от Исторически музей – Батак.

Йорданка Гешева, Петър Гешев. Гешевият род от с. Годлево, Разложко (Историко-генеалогично изследване). С., ДيوМира, 2016 г., 180 стр., 20 родословни таблици ISBN 978-954-2977-28-5

Книгата разглежда формирането и развитието на един голям български род, чието начало е положено около 1760 г. в с. Извор, Босилеградско. По легенди и предания, съпоставени с изворов материал, е представена първоначалната история на рода, разделянето на клонове, преселението на част от фамилиите към с. Годлево, Разложко през 1836 г., както и по-сетнешното преместване на някои представители на рода и установяването им в различни части на България. До днес родът наброява над 620 човека, разпределени в 20 родословни таблици. Използвана е оригинална кодова буквено-цифрова система, разработена от авторката при написването на книгата ѝ за фамилията графове Пеячевич. Изследването е снабдено с научен апарат, с описание на изворите и литературата и отговаря на всички научни изисквания за историко-генеалогична разработка.

Славов, Сл. ВМОРО от Илинден до Балканската война (1903 – 1912)

Монографията разглежда развитието на Вътрешната македоно-одринска революционна организация от края на Илинденско-Преображенското въстание до навечерието на Балканската война. За ВМОРО това е време на тежки изпитания, на

почти непрекъснати кризисни процеси, на остри фракционни борби, но и на непрестанни усилия за освобождението на българите, останали под османска власт.

Основни проблеми в изследването са общото състояние и процесите, протичащи във ВМОРО през разглеждания период, появата и спецификата на отделните течения в нея, по-късното им трансформиране в легални политически партии в годините на младотурския режим, както и последвалото подновяване на въоръжената борба.

Книгата се стреми да даде един по-автентичен и уплътнен образ на Вътрешната организация, който вероятно донякъде се разминава с идеализираните и митологизирани представи за нея. Специално внимание е отделено на разделението, белязало ВМОРО през целия изследван период, както и на разностранните ѝ отношения с българската държава – единствения реален съюзник и източник на материална подкрепа за революционното движение.

Георги Марков, Голямата война и българският меч над балканския възел. Първа книга. Заплитането. Изд. Захари Стоянов, София, 2016

Георги Марков, Голямата война и българският меч над балканския възел. Втора книга. Разсичането. Изд. Захари Стоянов, София, 2016.

В двутомника авторът е ползвал нови документи от разсекретените германски и руски архиви и особено от личния архив на цар Фердинанд, който съдържа много ценни свидетелства за онази епоха. Първата световна война е дело на едно поколение, което изповядва същия национален идеал, както през Балканските войни. А този идеал е събирането на всички българи под обща държавна стряха. В тази война България е вкарана на погрешната страна и по тази причина загубата е предизвестена. България попада в голямата политика с желанието да поправи неправдите от Букурещ и Цариград. Раната е била много дълбока. В тази война ние имаме собствена национална цел и в книгите са разкрити и противоречията ни с Германия, както и с Османската империя и Австро-Унгария. Най-вече за Северна Добруджа.

Мариана Малинова Тиен. Българо-китайски отношения в съвременния период (630 стр.). Монографията засяга отношенията между България и Китай в съвременния период. Проблематиката се представя за пръв път в българската историография като обобщаващ труд и е подчинена на различни аспекти, разкриващи характера, същността, ролята и въздействието на отношенията между България и Китайската народна република, изразени в различни форми и сфери – политическа; търговско икономическа, с акцент върху инвестиционната политика; селскостопанска, с акцент върху земеделието и хранително-вкусовата промишленост; културна; научно-образователна; както и сферата на местната власт. Хронологическите параметри на монографията са рамкирани от 40-те години на ХХ век до наши, но фокусът е поставен върху съвременния период – от края на Студената война насам. Авторката е избрала този период, тъй като това е времето на началото на промените в страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ), когато след падането на Желязната завеса през 1989 г. се засилва интересът на Китай към тях, от една страна, а от друга, на нарастващият лавинообразно интерес на останалия свят към Китай, вследствие на феноменалния възход на страната през този етап. Главната теза се изразява в ключовите думи „българо-китайски отношения“, „визити“, „българо-китайски бизнес форуми“, „двустранно сътрудничество“, „китайски инвестиции“.

Учредяването на КНР като един от първостепенните фактори в развитието на процесите в глобален мащаб на базата на невероятно високите темпове на икономически растеж и намирането на удачни решения на сложни демографски, социални, вътрешно и външнополитически проблеми, и то на фона на радикалните трансформации в света в края на ХХ и началото на ХХІ век, са в основата на мотивацията на Мариана Тиен за написването на тази книга.

Кандиларов, Е. Източна Азия и България. Изд. „Изток-Запад“. С., 2016, 319 с., ISBN 978-619-152-829-5.

Това е първото в българската историография монографично изследване посветено на някои по-важни аспекти от историческото и съвременно развитие на Източна Азия и на отношенията между България и страните от тази част на Азиатския континент.

Първата част от книгата е посветена на различни аспекти от историята и от съвременното състояние на Източноазиатския регион. Това обаче е направено през призмата на развитието и доминацията на една от държавите в региона – Япония. Причината за това се корени най-вече във факта, че през целия ХХ век Япония безспорно е водещата държава в Източна Азия. На анализ се подлагат ключови външнополитически концепции и ходове, знаменателни събития, оставили трайна следа в съзнанието и отношението както на източноазиатските общества, така и на тези в Европа и в частност, в България. Изключително важно за развитието на региона на Източна Азия е концепцията за пан-азиатизма, нейната употреба от страна на Япония и нейният провал, който води до задълбочаване на противоречията и разделенията в Източна Азия. Друга ключова тема е за начинът, по който Япония се трансформира след края на Втората световна война, като същевременно съхранява своите духовни устои и стремеж към ново възраждане и завръщане като регионален и световен лидер. Монографията анализира също какво се случва през последните две десетилетия, свързани с две големи финансово-икономически кризи, засегнали пряко страните от Източна Азия? Не е ли време Япония да отстъпи лидерската си позиция в регионален план на другата изключително динамично развиваща се държава през последните 15 години - КНР? Какво пречи и тежи на държавите от региона на Източна Азия да реализират своя път на регионално обединяване, било то в икономическата област, по примера на интеграционните процеси в Европа? Има ли исторически реминисценции, които пречат това да се случи и как те могат да бъдат преодоленни?

Втората част изследването е посветено конкретно на отношенията между България и отделните страни от региона на Източна Азия. Тук акцентът по-скоро пада върху Китайската народна република (КНР), Корейската народнодемократична република (КНДР) и Република Корея. Взаимоотношенията с тези държави се поставят и анализират в съответния исторически контекст, като стремежът на автора е да разкрие какви са основните мотиви на различните страни да общуват, какви са ползите, какви са проблемите и спорните въпроси. От такава гледна точка особено динамични са отношенията между България и КНР, които в годините на Студената война се определят от атмосферата в отношенията между КНР и СССР, а след края на глобалния идеологически и политически сблъсък, от прагматизма и реализма в позициите на двете държави с оглед бъдещото им в глобалната епоха.

Позицията на България по „корейския въпрос“ и отношенията на страната с двете корейски държави също е доста динамичен, но изключително превратен процес, преминаващ през различни фази на затопляне и охлаждане.

Що се отнася до отношенията между България и Япония, за да не повтаря друго изследване на автора, посветено изцяло на българо-японските отношения през втората половина на XX и началото на XXI век, в настоящото изследване е засегнат единствено въпросът по какъв начин Япония вижда българския преход към демокрация и пазарна икономика и какви са нейните предложения за модела на извършване на този преход.

Втората част от изследването е направено изцяло на базата на непубликувани документи от Дипломатическия Архив на Министерството на външните работи (ДА на МВнР) на Република България. За изясняване на конкретните политически решения е използвана голяма част от документацията на Политбюро на ЦК на БКП, фондовете на Министерския съвет, Съвета за икономическа взаимопомощ, Комитета за наука и технически прогрес и Комитета за култура, архива на Съвета за икономическа взаимопомощ и др. съхранявани в Държавна агенция Архиви.

Тематични сборници:

Българският златен век. Сборник в чест на цар Симеон Велики (893–927). Пловдив, 2016. ISBN 978-954-8536-18-9, 572 стр. *Съставители: акад. Васил Гюзелев, проф. дин Илия Г. Илиев, д-р Кирил Ненов*

Появата на настоящия сборник с изследвания на български медиевисти (историци, филолози и археолози) и извори за цар Симеон Велики и неговия забележителен Златен век на българската книжовност е продиктувана, от една страна, от отбелязването на една голяма годишнина – 1150 години от неговото рождение (864/5 г.). От друга страна, той цели да покаже напредъка на нашата медиевистика в изследването на Симеоновия век и промяната на нейната концепция за този период. Защото не може да има съмнения, че значимостта на този български владетел се изразява не толкова в неговите

победи по бранните поля и териториални завоевания, не толкова в стремежа му да завладее Цариград и да седне на трона на византийските василевси, а най-вече в усилията му да бъде обновител в културното развитие на българското общество и създател на една нова цивилизация в средновековна Европа – Преславската, превърнала се в модел за историческо развитие и на други славянски държави през Средновековието.

Из живота на европейските провинции на Османската империя през XV-XIX век. Сборник изследвания в памет на проф. д.и.н. Елена Грозданова. Съст. и ред. *Стефка Първева и Олга Тодорова.* София: ИК „Гутенберг“, 2016, 731 стр. ISBN 978-619-176-088-6

Сборникът в памет на изтъкнатата българска османистка проф. д.и.н. Елена Грозданова (1941-2011) е плод на усилията на 19 учени историци и филолози, представители на водещи изследователски центрове и висши учебни заведения в България и в чужбина.

Включените в тома студии и статии отправят към разнообразни проблеми от сферата на социално-икономическата, демографската, политическата, религиозната и културната история на Балканите и Юго-Източна Европа, в т.ч. и на българските земи, през периода XV-XIX в., като много от изследванията засягат теми, разработвани от самата проф. Грозданова. Общ знаменател за материалите в сборника е стремежът на авторите да вкарат в научен оборот и интерпретират нови, неизползвани досега или малко познати и слабо експлоатирани източници – предимно, но не само османски архивни документи, с което засвидетелстват уважението си към историка и извороведа Елена Грозданова.

Известия на Института за исторически изследвания. Том XXXIII. Русия между Запада и Изтока. Политика и дипломация. С., Институт за исторически изследвания, 2016. 402 с. ISSN 2367-5187

Материалите, включени в XXXIII том на Известия на Института за исторически изследвания“ представят изпълнението на втория етап от международния научен проект на Института за исторически изследвания към БАН и Института за руска история към РАН „Русия между Запада и Изтока“. Първият етап на проекта приключи през 2011 г. с публикуването на сборника „Русия между Запада и Изтока (XVIII – началото на XXI век). Страници от историята“, издаден от Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. Студиите и статиите на учените от двата института, публикувани в настоящия сборник „Русия между Запада и Изтока. Политика и дипломация“, разглеждат сложните взаимоотношения на Русия/СССР с държавите от Европа, Азия и Америка в периода от XVII до началото на XXI век, както и проблемите на културните взаимодействия между Русия и българите. Те са групирани в три раздела: „Русия XVII–XVIII век: между геополитиката и дипломацията“, „Русия и предизвикателствата на XX век“, „Русия, България и Балканите – културно и духовно общуване“, и предлагат на читателите както нови теми, така и нови интерпретации на познати проблеми, разработени на базата на нови източници и на последните достижения на българската и чуждата историография.

Великите сили, Балканите и България през Втората световна война. Международна научна конференция, 21–23 април 2015 г. Авторски колектив. Съставител *Александър Гребенаров*, София, 2016, 584 с.
ISBN 978-954-2903-26-0

Сборникът съдържа доклади на 38 участници от Международната научна конференция „Великите сили, Балканите и България през Втората световна война“, проведена на 21–23 април 2015 г. в София. Между тях са представители на Русия, Унгария, Сърбия, както и учени от България – от Българска академия на науките, Военна академия „Георги Стойков Раковски“, Македонския научен институт, Военноисторическата комисия, университети, архиви, музеи. В научните доклади са

интерпретирани факти, събития и процеси от периода на Втората световна война, свързани с международни отношения, дипломация, разузнаване, военни действия по земя, въздух и море, съпротивителни движения, вътрешно- и външнополитически проблеми на българската държава и др. В регионален, европейски и световен план те проследяват важни аспекти от най-кървавата война, която човечеството познава до този момент.

Книгата се издава със съдействието на Националния инициативен комитет за отбелязване на 70 години от края на Втората световна война.

Историкът – изследовател и популяризатор. Сборник в чест на 70-годишнината на академик Георги Марков. Съставител: *Николай Поппетров*. Издателство „Захарий Стоянов”, София 2016, 380 с. ISBN 978-954-09-1108-3

Сборникът съдържа 25 текста, с основен акцент българската история на новото време, т.е. от Освобождението до наши дни. Анализирани са проблеми на политическата история (парламентаризъм, развитие на отделни институции), аспекти на външната политика на страната, отношение към културно-историческото наследство, история на войните. Направени са отделни приноси към биографията на политици и военни. Наред с конкретни фактологични изследвания са поместени и обобщителни текстове. В това място са намерили и теоретични разработки, както и изследвания върху темата за философията на историята.

Документални сборници:

Документален сборник „Освобождението на българи от Вардарска Македония – военнопленници от бившата югославска армия през Втората световна война”. С., 2016, 500 с. Съставители: *Милен Михов, Александър Гребенаров*. ISBN 978-954-2903-25-3

Сборникът съдържа писма, удостоверения, заповеди, телеграми, докладни записки, молби и др., свързани със съдбата на хиляди македонски българи – попаднали във военен плен като служещи в бившата югославска армия през Втората световна война. Документацията показва неизвестни страници от историята, свързани с тяхното издирване, придвижване, прехрана, медицинско осигуряване и освобождаване. Публикуваните списъци съдържат имена на множество военнослужещи от Вардарска Македония – носители на българско национално съзнание. В сборника са публикувани отделни документи, представящи освобождаването на българи военнопленници и от други географски области – Егейска Македония, Беломорието, Поморавието, Банат и др.

Книгата е издадена със съдействието на Националния инициативен комитет за отбелязване на 70 години от края на Втората световна война.

Посмъртни материали за български възрожденски дейци. Т. III, С., 2016. Изд. Асоциация Клио-96, 591 с. Съставители: Р. Радкова, Т. Радков, Д. Гоцева. ISBN 978-954-91861-4-7

В третия том на поредицата „Посмъртни материали за български възрожденски дейци” са включени 345 некролога, съобщения за смърт, помени и надгробни слова на възрожденци (родени до 1860 г.), починали между 1895-1915 г. Материалите са извлечени от периодичния печат, който в края на XIX-началото на XX век е изключително обемен и разнообразен. Наред с централните ежедневници, най-тиражираните популярни и специализирани издания, са прегледани много общински, градски, читалищни, професионални и др. вестници и списания, излизали в България, както и цариградските екзархийски в. Вести и в. Новини. Публикуваните посмъртни материали предлагат изключително богата информация за живота, обществената, просветна, църковна, научна и културна дейност на десетки възрожденски дейци, част от които са по-малко или почти неизвестни. Те разкриват тяхната нравственост, пристрастия, приноси за развитието на българското общество. Наред с това посмъртните материали от края на XIX-началото на XX в. са документ за промените, които настъпват в менталността на българите в новите условия. Всичко това превръща изданието във важен извор, който би могъл да ползва не само историци, но и културолози, антрополози, социолози, летенатуроведи и др.

През 2016 г. Институтът за исторически изследвания се включи активно в организирането и провеждането на различни международни и национални форуми. Част от тях бяха свързани с изпълнението на отделни международни проекти, в които звеното е водеща организация, а други бяха проведени по повод годишнини на значими събития от българската и световната история.

Институтът беше организатор или съорганизатор на 8 международни научни форуми:

Първата световна война и България през 1916 . Международна научна конференция. София. 04 – 07. 10. 2016

Десет години Българо-унгарска историческа комисия. Международна научна конференция. София, 31.05.2016.

"History and Politics in Bulgaria and Romania". Международна кръгла маса. София, 30.09.2016.

Migrations in Europe: Past and Modern Aspects. Международен семинар. София, 19.04.2016.

Българският национален въпрос през Втората световна война. Международна научна конференция. Кюстендил, Босилеград, Кюстендил, 11-13. 05. 2016.

Освобождението на западните покрайнини. Международна научна конференция. Кюстендил, Босилеград, 14-16. 04. 2016.

„Генеалогията – минало, настояще и бъдеще”. Национална научна конференция с международно участие. София, 17. 11. 2016.

Външни миграции в България, XIX–XXI век. Историко-демографски, социално-антропологически и етнокултурни аспекти. Национална научна конференция с международно участие. София, 01. 06. 2016.

Институтът за исторически изследвания стана организатор и на 7 национални конференции:

„Априлското въстание 1876 година в съдбата на българския народ”. Национална научна конференция. Панагюрище, 14 – 15. 04. 2016

“Ролята и мястото на четите в българската национална революция”. Национална научна конференция. Чипровци, 09 – 10. 09. 2016.

“Църковното и образователното дело в Тракия XV-XIX в.”. Национална научна конференция. Свиленград, 29. 09. 2016.

„Априлска епопея-Батак. Размисли 140 години по-късно“. Национална научна конференция. Батак, 14-15. 05. 2016.

БЪЛГАРИЯ И ВОЙНАТА НА МОРЕ (Отбраната на българските брегове в Първата световна война). Варна, 01-02. 11. 2016.

Втора научна конференция на тема „Курорти, курортно дело и почивка в България – модернизация и европейски влияния”. Кюстендил, 29-30. 09. 2016 г.

Трета национална научна конференция „Град и памет. Априлското въстание през призмата на паметта”. Пазарджик, 06-07. 10. 2016.

През 2016 учените от Института са изнесли на международни и национални конференции общо 133 доклада. От тях тези на международни конференции и на национални конференции с международно участие са 71. Не са малко и колегите изнесли свои експозета в чужбина: Австрия (проф. В. Стоянов); Франция (проф. И. Билярски); Румъния (проф. И. Билярски, доц. Б. Нягулов); Унгария (проф. В. Стоянов, доц. П. Пейковска); Полша (гл. ас. И. Манасиева, гл. ас. Е. Костова); Чехия (доц. Т. Готовска-Хенце, гл. ас. Л. Соленкова); Албания (доц. А. Гребенаров); Сърбия (доц. А. Гребенаров, доц. Д. Митев, гл. ас. Г. Георгиев); Турция (доц. С. Първева); Македония (гл. ас. В. Трайкова); Китай (проф. И. Марчева, доц. М. Малинова – Тиен; гл. ас. Е. Кандиларов)

През 2016 г. общоинститутският семинар „Актуални проблеми на историята и историография“ загуби поетата от предишните години интензивност. Вероятно това се

дължи на известното пренасищане на прояви, почти всеки месец в предишните години, също и на недостатъчната настойчивост на ръководството на семинара.

Бяха поведени само 4 сесии на семинара, в рамките на които доц.д-р Владимир Гамза от Николаевския национален университет "В.А.Сухомлински". прочете лекция за "Българите и българистиката в Николаевския регион (Украйна)".(21.06.2016); колеги-изследователи от Института за история на Словашката академия на науките изнесоха лекции и отговориха на въпроси по актулната тема „Бежанският въпрос в Словакия – минало и съвременност“ (19.04.2016); доц. Теодоричка Готовска Хенце, гл. ас. Любомила Соленкова и д-р Марцел Черни представиха в Чешкия културен център международния проект Чешката славистика за българите от началото на XIX в. до 1918 г.". (19 май 2016); в Унгарския културен център се проведе семинар посветен на книгата на проф. Илия Тодев „Човекът е историческо животно“ с участието на доц. дин Л.Любенова, гл. ас. Ваня Стоянова и ас. Н. Поппетров, с водещ Иван Гранитски. (21 ноември 2016)

От отчета се вижда, че през 2016 г. в семинара вземат участие значителен брой чуждестранни учени, което повишава интереса към тази проява, прави я по-конкурентна на другите такива в научното пространство на София и на Академията. Но това е за сметка на по-голямата пасивност на учените от Института.

Друго достойнство е изнасянето на семинара извън рамките на Института, което отваря работата на семинара към обществеността и така повдига имиджа на учените от института.

За да се активизира работата на семинара е хубаво през следващата година да се запази тази тенденция за изнасяне на сбирките му в други публични институции и да се възобнови интензивността му. Добре би било ръководството на семинара да обмисли стратегия за по-доброто балансиране на натовареността на учените и необходимостта от споделяне на техните изследователски дирения сред професионалната и по-широката общественост.

Макар изцяло ангажирани с научните си занимания изследователите от Института положили усилия и за популяризирането на научните исторически знания сред българското общество. Много съществен е броят на учените от Института, които са публикували статии в периодичния печат, давали са интервюта пред печатни и електронни издания, участвали са в предавания на исторически теми в различни

български телевизионни и радио-програми. Броят на тези публични изяви на учените от Института е 139 и ако се включат тези на акад. Марков може да достигнат и до 200.

Колеги от института продължиха и през тази година да издават така нужните за българското общо и специализирано основно и средно образование, различни учебни помагала. Така например гл. ас. д-р Евгений Кандиларов е автор на серия статии и тестове в Националното списание за подготовка и образователна информация „Акълчета“.

2.1. Най-ярко и важно научно постижение

Общото събрание на учените на Института за исторически изследвания, провело се на 24 януари 2017 г. определи за върхово научно постижение на Института за 2016 г. :

Илияна Марчева. Политиката за стопанска модернизация в България по време на Студената война, изд. „Летера” 2016 г.

Трудът „Политиката за стопанска модернизация в България по време на Студената война” представлява първо цялостно изследване на стопанската модернизация в три основни насоки: индустриализация, модернизация на селското стопанство и създаване на научно-техническата интелигенция по време на управление на комунистическата партия в България 1944-1989. За първи път в българските исторически изследвания е проследена връзката между предизвикателствата пред модернизационния процес в България и пулсациите на твърде специфичния в идеологическо, политическо и социално-икономическо отношение период в световната и българска история, определян като Студена война.

Многопластовият и широкоспектърен анализ се основава на огромен архивен и документален материал, критично проучване на мемоарна литература и изследвания на български, руски, западноевропейски и американски автори. Изследването е развито в 639стр. и се състои от увод, четири глави, заключение и също, резюме на английски език, което дава възможност за популяризиране на постиженията на българската наука сред световната научна общност. Богатият именов показалец доказва стремежа на

авторката да представи „двигателите” на българското историческо развитие и подпомага читателите при ”придвижването” в пространството, времето и проблематиката в обемния текст. Научните изводи за политиката и резултатите от нея са съобразени с конкретната историческа ситуация, без осъвременяването им и запазват историзма на събития и факти.

Важен принос на изследването е представянето на икономическите процеси на фона на външния фактор, което се прави за пръв път и позволява да се разберат същностните линии на следваната политика. Монографията има съществен принос и в персонализиране на историческия процес при разработване на стопанската политика и развитие на България по време на социализма.

Посочените научни приноси на труда на проф. д-р Илияна Марчева, даващи същевременно професионални ориентири за пълноценен научен дебат и подпомагане бъдещите изследвания за епохата на социализма са основание секция „История на България след Втората световна война“ да предложи на Общото събрание на ИИСТИ-БАН да избере монографията за научно постижение на звеното за 2016 г.

2.2. Най-ярко и важно научно-приложно постижение

На същото си заседание Общото събрание определи за върхово научно-приложно постижение:

Документален сборник „Българите и Голямата война“, съставители: *А. Стрезова, Ал. Гребенаров, Вл. Златарски, Г. Н. Георгиев, Д. Вачков, Н. Поппетров, Р. Лельова, Р. Стоянова, Р. Първанова, Р. Чукова, С. Славов, Хр. Милков*; Научна редакция: *Ал. Гребенаров, Н. Поппетров, Р. Първанова, Р. Чукова, С.*, 2016, 491 страници, ISBN 978-954-2903-24-6

С подбраните в документалния сборник материали се отговоря на интереса към разкриване на нови ракурси от историята на българското участие в Първата световна война, останали досега встрани от вниманието на обществото. Обхванат е целият период на войната. Представят се 20 мемоарни и други лични свидетелства, които или

се съхраняват в архивите или, макар и отпечатани, са трудно достъпни. Някои от тези разкази са останали пренебрегнати поради служебното положение или миналата обществена дейност на авторите им. Такива са спомените и оценките на висши офицери от българската, германската и австрийската армия начело със знакови фигури като ген. Н. Жеков и фон Макензен, на политици и общественици като Гр. Начович, М. Маджаров и Ст. Мошанов, на висши държавни служители като Н. Стоянов и Ю. Данчев. Други са подминавани поради естеството на предлаганите факти и наблюдения. В това отношение сборникът предлага огромен и масив от лични свидетелства, които разкриват най-разнообразни страни от българската действителност. Такива са организацията на дейността на Главната квартира, бойните действия на българската армия в Сърбия, Добруджа и в югозападна Македония; ангажиментите на цар Фердинанд и престолонаследника княз Борис, свързани с воденето на войната; дейността на доброволците на Битолския фронт; администрирането на заетите от българската армия територии в Македония и положението на населението в района. Разкриват се тайни за отношенията между офицерските елити на Централните сили на Балканите. Интересни са наблюденията на германски и австрийски офицери за българската армия. За пръв път се представят много ценни свидетелства за ежедневието в тила, за пропагандните образи на войната, за войнишките бунтове от септември 1918 г. и за живота в офицерските пленнически лагери (1918-1919).

3. МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ЗВЕНОТО

3.1. В рамките на договори и спогодби на ниво Академия

През 2016 г. продължи успешната работа по няколко международния научни проекти по линията на ЕБР с партньори, с които отдавна Институтът за исторически изследвания си сътрудничи. Досегашната съвместна работа е достатъчна гаранция за успешното осъществяване целите на проектите. Проектите са следните:

„Свързани истории: извори за конструиране на историята в Централна и Югоизточна Европа, XVII-XXI век / Connected Histories: Sources for Building History in Central and Southeast Europe, 17th – 21st Centuries”. ЕБР (Унгария), 2016-2018.

Чешката славистиката и българите (началото на XIX век – 1918 г.). Част II. Международен научен проект със Славянския институт в Прага, Чехия. Ръководител на проекта. Срок: 2014-2016.

Модернизационни проекти в Централна и Югоизточна Европа: теории, социални резултати, международен контекст. Съвместен проект с Историческия институт в Братислава, Словакия. Срок: 2015-2017.

Историография и публични употреби на историята в Югоизточна Европа през XIX – XXI век (Historiographies and Public Uses of History in South-Eastern Europe in 19th–21st centuries). Съвместен проект с Румънската академия на науките. Ръководител: доц. д-р Благовест Нягулов.

The Bulgarian Transition as Part of the East European Transition at the End of the 20th and the Beginning of the 21st Centuries: Bulgarian and Chinese Points of View. Problems of Sources and Interpretations. Съвместен проект с Института за световна история (Китайска академия за обществени науки). Ръководител: проф. д.и.н. Илия Тодев. Срок: 2014-2016. През октомври проф. И. Марчева и гл. ас. Е. Кандиларов посетиха Китай и участваха в работата на Седмия световен социалистически форум, посветен на марксизма през 21 век.

„Пътуващата книга и създаване на общо културно пространство“ Съвместен проект с Института по история „Николае Йорга“ Румънска академия. От Института участва проф. Ив. Билярски

По линията на международното сътрудничество бяха осъществени кратки специализации и командировки на учени от института в чужбина: доц. Вл. Златарски в Букурещ, Берлин и Белград, доц. Б. Нягулов в Букурещ, доц. П. Пейковска в Будапеща, гл. ас. И. Манасиева и гл. ас. Е. Костова – Познан; ас. В. Рогозенски в Братислава и проф. Марчева и гл. ас. Кандиларов в Пекин.

Продължава да бъде преобладаващо сътрудничеството с изследователски центрове от страни от Източна и Централна Европа. Това се дължи, както на отдавна изградените интензивните контакти със сродни академични звена, така и на факта, че тези части на континента имат доста общи проблеми в миналото си, а също и сродни перспективи в настоящето, което позволява да се обособят съвместни изследователски теми от общ и

за двете страни интерес. Положителна тенденция е, че през годината се задълбочиха научни контакти с институти от Академиите на Република Китай и Република Македония, което дава възможност за разработване на нови изследователски теми и представяне дейността на Института на едно по-широко международно поле. През следващата година е необходимо да се продължат усилията в тази посока и да се привличат нови международни партньори за осъществяването на съвместни научни продукти.

3.2. В рамките на договори и спогодби на институтско ниво

Институтът развива и научни контакти с Института за национална история към Македонската академия за наука и изкуство. Осъществява се дейност по съвместния проект на тема: Модернизационни процеси на Балканите под османска власт през 19 и началото на 20 век. Ръководител на проекта от българска страна е проф. Ил Тодев.

Като цяло обаче, осъществяването на международно сътрудничество на институтско ниво се сблъсква с един фундаментален проблем, свързан с острия недостиг на финансови средства, който изпитва Институтът за исторически изследвания. Разработването на съвместни теми, които изискват осъществяването на командировки, дори и краткосрочни, организирането на международни конференции и издаването на сборници с материалите от тях се нуждаят от значителна финансова подкрепа, която Институтът трудно може да си осигури. Понякога, за да участват в международни конференции, учените са принудени, въпреки ограничените си финансови възможности, да поемат сами част от разходите.

4. УЧАСТИЕ НА ЗВЕНОТО В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ

Учебно-образователната дейност на Института за исторически изследвания се реализира в две основни направления: преподавателска работа във ВУЗ и подготовка на докторанти и специализанти.

През отчетната 2016 година учени от звеното са преподавали в различни университети в страната и чужбина. Най-значителна е преподавателската им дейност в СУ „Св. Климент Охридски“ (проф. дин Валери Стоянов, доц. дин Пенка Пейковска, доц. д-р С. Първева, гл. ас. д-р Н. Филипова, гл. ас. д-р Евгени Кандиларов), Университета по библиотекознание и информационни технологии (доц. дин Лизбет Любенова, ас. д-р Доротея Валентинова), Варненски свободен университет (проф. дин Иван Билярски); Доц. д-р Александър Гребенаров е изнесъл лекции на кандидат-студенти в Скопие по проект на Министерство на външните работи на Република България в рамките на 50 часа. Проф. Иван Билярски е изнесъл курс лекции в Католическия университет в Люблин (Полша).

Отделни лекции са изнесени в България от доц. дин М. Веков и гл. ас. д-р Р. Сечков.

Водени са лекции и спецкурсове във ВУ на разнообразни теми: Съвременен ислям на Балканите; История на българската държава и право; Социална и стопанска история на България; Историография; Етнология, История на Балканите; и множество курсове посветени на историята и културата на Китай, Япония, Корея, Юго-Източна Азия, Унгария, арабския свят, на архивното дело и документалистиката и др.

В преподавателската сфера общата равностметка е: 7 учени от Института са изнесли в 4 университета в страната и чужбина над 1200 часа лекции и упражнения. Участвали са в подготовката на редица дипломанти и външни за Института докторанти.

Към 31 декември 2016 г. на подготовка в Института се числят 8 редовни докторанта, 3 на самостоятелна подготовка и 1 задочна докторантура.

През 2016 г. успешно защитиха дисертации и придобиха образователната и научна степен „Доктор“ Таня-Йоана Минкова на тема: „Българско въздухоплаване (1912-1944 г.). Исторически и извороведски аспекти на управлението на човешките ресурси“; Симона Самуилова - Образователните обменни програми в публичната дипломатия на САЩ към ФРГ и НРБ (1969-1975 г.): цели и резултати; и Виктор Рогозенски - Парижката мирна конференция: концепции и реалности (По примера на Тешин).

В заключение може да се каже, че както и в предишните години отделни изследователи от Института успешно съчетават научната с преподавателската дейност.

5. ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТО И АНАЛИЗ НА НЕЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

Тази точка не се отнася до изследователската дейност на Института, чийто хуманитарен профил не предполага използване на иновационни методи и технологии в работата на звеното.

6. СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТО

7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2015 г.

Собствени приходи:

Приход списание “ВНР” абонамент	711
Приход списание “ИП” абонамент	1653
Такса обучение докторанти и обсъждане	2635
Продажба на сп. ”ВНР” и “ИП” и книги	4483
Приход от услуги - БНБ	147
% базова организация	978
Преведени от МАНУ за книга	816
	Всичко: 11423
Наказателни лихви	58
данък стопанска дейност	-715

Наеми

18238

В т.ч.месечно:

- ф-ма „Диомира”	120,00 лв.
- ф-ма „Продуцентски център”	361,00 лв.
- ф-ма „Орфеус”	200,00 лв.
- ф-ма „Активa”	240,00 лв.
- ф-ма „Прес арт”	120,00 лв.
- Ф-ма „Енигма”	100,00 лв.
- ф-ма „Север запад	120,00 лв.
- ф-ма „Петя – 90”	150,00 лв.
- ф-ма „Христослав Христов	120,00 лв.

ВСИЧКО: 1531,00 лв.

Всичко: 29004

Трансфери:

СЕБРА	-60066
Партида-Развитие	-8845
Вътрешни трансфери	19367

В т.ч:

проект с МАНИ 3249

БАН – МЛАДИ УЧЕНИ	8000
ЕБР	8118

ДРУГИ Трансфери 19350

в т.ч:

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА 3100

МОН стипендия специализант 2700

МОН ФНИ ЗА СП.ВНР 7000

МОН ФНИ ЗА СП.ИП 6550

Плащания па СЕБРА 695878

Трансфери ДОО 296522

Всичко: 962206

Разходи:

§ 1 Заплати 744832

§ 2 Други възнаграждения 31602

-извънтруд.правоотнош.	22333	
-обещетения	3076	
- други плащания	6193	
§ 5 Задълж. осигур.вноски работодател		136046
- за ДОО - 89874		
- за ЗО - 36802		
- за ДЗПО – 9370		
§ 10 Издръжка		52650
10-11 Храна	342	
10-14 Учебни и науч.изсл.	383	
10-15 Материали	3553	
10-16 вода, горива и енерг.	8920	
10-20 Външни услуги	28775	
10-51 Командировки	2560	
10-98 ДРУГИ РАЗХОДИ	8117	
§ 40 Стипендии		26200
		Всичко: 991330
§ 93 Чужди средства		120
- 93-10 депозит наем -120		

Салдо на 01.01.2016 г.

35968

Салдо на 31.12.2016 г.

35751

8. Състояние и проблеми на звеното в издателската и информационната дейност, препоръки

През 2016 г. редакцията на сп. Bulgarian Historical Review подготви две двойни книжки - обичайната регулярност на изданието, с която обаче, не можа да компенсира изоставането в номерацията. Изчерпването на наличните средства за финансирането му - от спечеления конкурс на ФНИ - 2014, от приходите от абонамент и онлайн продажба - бе сред основните причини за това. Другите са от административно и организационно естество. Въпреки това, качеството на публикациите и на изданието като цяло е все още високо, което е гаранция и за високия му международен престиж. Списанието излиза на четири чужди езика и запазва присъствието си в световни база-данни и международни индекси като Web of Science, ERIH, EBSCO, ULRICH, РИНЦ и др. То е търсено място за публикации както от български, така и от чужди автори от най-различни изследователски институти и университети, което също е сред условията за високия му рейтинг. Макар да е орган на ИИИ при БАН, при днешните международни критерии за оценка на едно издание публикуването в него само или предимно на автори от ИИИ на БАН, не е достатъчно условие за неговото високо признание.

BHR получи отлична оценка по изпълнение на предходния проект по ФНИ и в края на 2016 г. отново спечели субсидия от Фонда. Тя, заедно със средствата от фондация „История”, които от началото на т. г. са достъпни за нуждите на институтските издания, са добра основа за ускорената подготовка на поредните броеве на списанието и наваксване на изоставането в годишнините. Другата спешна задача, която не търпи отлагане, е електронната страница на изданието на сайта на Института. И двете задачи трябва да са сред приоритетите на следващата редколегия, която предстои да се избере в близко време.

През 2016 г. бяха отпечатани 3 двойни книжки от списание "Исторически преглед". От гледна точка на годишните количествени параметри издателската дейност по списанието е изпълнена. Проблемът обаче е в това, че сериозно е нарушена периодичността на отпечатване - през 2016 г. излязоха книжките, планирани за 2014 г., т.е. реализацията е с около 2 години закъснение.

Причините за това бяха многократно обсъждани и за преодоляването им бяха предприети мерки, които дадоха частичен резултат. Основният проблем е субективен - продължително отсъствие на щатния компютърен специалист, възникнала необходимост от възстановяване в първообраза им на голяма част от материалите, което наложи двукратната им /а понякога трикратна/ редакционна и компютърна обработка.

Понастоящем, с оглед преодоляване на закъснението, за работа по списанието са привлечени и външни специалисти. Една двойна книжка вече е готова за окончателно форматиране и в края на февруари 2017 г. ще бъде заложена за печат; втора двойна книжка вече е редактирана и се надяваме да бъде заложена за печат в края на март-началото на април 2017 г.

За да бъдат постигнати трайни резултати обаче е необходимо да бъде комплектуван постоянен професионален издателски екип, чиито административен /а по възможност и финансов/ статут да бъде ясно регламентиран.

"Исторически преглед" все още е с висок рейтинг по отношение нивото на научните му публикации, все още има авторитет сред читателската аудитория, което създава предпоставки авторите да продължават да предлагат изследванията си за публикуване. Качествата на списанието бяха по достойнство оценени и при последния конкурс на Фонд "Научни изследвания", от който бяха финансирани 3 двойни книжки.

В заключение: "Исторически преглед" разполага с достатъчно количество стойностни авторски материали за предстоящо публикуване; Има финансови средства за отпечатване на около 6 двойни книжки /това са приходите от абонамент и от ФНИ/. Това, което е необходимо е да се решат кадровите проблеми.

9. Информация за Научния съвет на звеното

Научният съвет е избран от Общото събрание на учените от Института за исторически изследвания на 7 юни 2016 г.

Списък на членовете на Научния съвет на Института за исторически изследвания при БАН

1. Проф. дин Илия Илиев – председател
2. Акад. дин Георги Марков
3. Проф. дин Илия Тодев
4. Проф. дин Валери Стоянов
5. Проф. дин Иван Билярски
6. Проф. д-р Йорданка Гешева
7. Проф. д-р Илияна Марчева
8. Доц. дин Манчо Веков
9. Доц. дин Тамара Стоилова
10. Доц. д-р Олга Тодорова
11. Доц. д-р Росица Стоянова
12. Доц. д-р Стефка Първева
13. Доц. д-р Пламен Божинов
14. Доц. д-р Даниел Вачков
15. Доц. д-р Румяна Чукова
16. Доц. д-р Благовест Нягулов
17. Доц. д-р Димитър Митев
18. Доц. д-р Теодоричка Готовска – Хенце
19. Доц. д-р Петя Димитрова

10. Копие от правилника за работа на звеното

Прилага се отделно към доклада.

11. Списък на използваните в отчета и приложенията към него съкращения.

БНТ – Българска национална телевизия

ДА – Държавна агенция

ИИСТИ – Институт за исторически изследвания

ИП – Исторически преглед

ОП – Оперативна програма

ОС – Общо събрание

ПИНИ – Помощни исторически науки и информатика

ФНИ – Фонд „Научни изследвания“

BHR – Bulgarian Historical Review

Изготвил

Доц. Даниел Вачков

(Научен секретар на ИИст)